

A szociálisprobléma-megoldás, a megküzdési stratégiák és az asszertív kommunikáció jellemzői 10-11 évesek körében

Balogh-Pécsi Anett*

DOI: 10.21549/NTNY.43.2023.4.4

A szociálisprobléma-megoldás a társas probléma megoldására irányuló motivációs-kognitív-érzelmi-viselkedéses folyamat, mely nagymértékben befolyásolja az egyének negatív helyzettel való megküzdését, amiben szintén meghatározó szerepet játszik az egyén kommunikációs stílusa. A kommunikációs stílusok (asszertív, agresszív, szubmisszív, passzív-agresszív) azonosítása és tudatosítása nagymértékben hozzájárul a problémahelyzetek felismeréséhez, ezáltal számos konfliktus megelőzhető. A tanulmányban ismertetjük a 10-11 évesek körében (N=182) végzett mérés eredményeit, melynek célja a szociálisprobléma-megoldás, az asszertív kommunikáció és a megküzdési stratégiák jellemzőinek és azok kapcsolatainak feltárása volt, fókuszálva a lányok és fiúk közötti eltérésekre, hiszen számos korábbi kutatás alapján a nem szerinti jellemzők szoros kapcsolatot mutatnak több háttérváltozóval és személyiségjellemzővel. Az eredmények alapján inkább a lányokra jellemző, hogy problémáikhoz pozitívan viszonyulnak, egyúttal igyekeznek a tényekre koncentráltan és asszertív kommunikációs eszközökkel megoldani társas problémáikat. Az elkerülő megoldói stílust mutatókra jellemző leginkább a passzív vagy a szubmisszív kommunikációs stílus, ami a fiúk körében gyakoribb. Mivel a nemek közötti különbségek azonosítása a fejlesztéseket megelőző kutatásoknak is az egyik kiemelt célja, a kutatás eredményei hozzájárulnak a kommunikációalapú szociálisprobléma-megoldást, illetve a megküzdést fejlesztő programok kidolgozásához.

Kulcsszavak: 10-11 évesek, szociálisprobléma-megoldás, asszertív kommunikáció, megküzdési stratégiák, nemek szerinti különbségek

Bevezetés

A szociális képességek és készségek fejlődési jellemzőit, a változásukat befolyásoló tényezők körét, illetve fejlesztésük lehetőségeit több évtizede vizsgálják (Zsolnai, 2013). Az empirikus elemzések rámutattak arra, hogy azon gyermekek és serdülők esetében, akik kevésbé hatékonyan tudják működtetni szociális képességeiket és készségeiket, főként a családi, ám sok esetben az iskolai környezet sem nyújt megfelelő viselkedési mintákat, illetve ezek a diákok hajlamosabbak a pszichés problémákra és a deviancia különböző formáira is (Pikó, 2002; Margitics & Pauwlik, 2006; Reid, Webster-Stratton & Hammond, 2007). A vizsgálatok egyöntetű következtetése az is, hogy egyre több gyermek és serdülő küzd interperszonális problémákkal, nehezen tudnak megküzdni a különböző társas helyzetekben megjelenő nehézségekkel, aminek hátterében gyakran a kommunikációs képességek nem megfelelő működése áll, melyekre a szülői kommunikáció jelentős hatással bír (Kasik, 2015). Számátalan nehézséggel társas problémával küzdenek iskolai, kortárs vagy más közösségekben egyaránt azok a

* SZTE BTK Neveléstudományi Doktori Iskola, doktorandusz, SZE Apáczai Csere János Pedagógiai, Humán- és Társadalomtudományi Kar, Neveléstudományi és Pszichológia Tanszék, egyetemi tanársegéd, balogh-pecsi.anett@sze.hu

gyermek, akiknél az elsődleges szocializációs közeg, a család kommunikációs mintái elégtelenek, negatívan hatnak a problémák értelmezésére és kezelésére (Reid, Webster-Stratton & Hammond, 2007; Kasik, 2015).

Mindezek alapján napjainkban igen sok külföldi kutatás célja a személyközi kommunikáció, a problémamegoldás és a megküzdési stratégiák együttes és minél korábbi életkori szakaszban történő vizsgálata, valamint tudatos, tervszerű fejlesztése (Webster-Stratton, 2011; Kasik, 2015). Magyarországon kevés ilyen jellegű vizsgálat és fejlesztőprogram létezik, ezért kutatásunk célja az asszertív kommunikáció, a szociálisprobléma-megoldás és a megküzdés 10-11 évesek körében történő vizsgálata volt. Az eredményeket felhasználjuk majd egy olyan fejlesztőprogram kidolgozásakor, amelynek során együttesen történik a szociálisprobléma-megoldás és a megküzdési stratégiák fejlesztése főként asszertív kommunikációs eszközökkel, illetve drámapedagógiai módszerekkel. E tanulmányban az empirikus vizsgálat eredményeit mutatjuk be.

Elméleti háttér

Problémamegoldás, megküzdés, kommunikáció

A társas (interperszonális) problémák kezelésére, megoldására irányuló motivációs-kognitív-érzelmi-viselkedéses folyamat a szociálisprobléma-megoldás (D’Zurilla, Nezu & Maydeu-Olivares, 2004). A folyamat jelzői azt fejezik ki, hogy egy-egy probléma felismerésekor, azonosításakor és megoldásakor valahogyan viszonyulunk a helyzethez és a másik félhez, illetve megítéljük önmagunk hatékonyságát (motivációs), illetve aktuális és domináns gondolataink, érzelmi állapotunk alapján hozunk döntést arról, mit szeretnénk kezdeni a problémahellyel (kognitív, érzelmi), ami megnyilvánulhat viselkedésünkben (viselkedés). Ezt a folyamatot fedi le a D’Zurilla és munkatársai (2004) által kidolgozott – és e kutatásban használt – Social Problem-Solving Inventory-Revised kérdőív (SPSI-R), mellyel a pozitív és a negatív orientáció, illetve a racionális, az impulzív és az elkerülő stílus jellemzői azonosíthatók.

A hazai és a külföldi serdülőkkel és felnőttekkel végzett vizsgálatok eredményei egyaránt azt mutatják, hogy a negatívan orientált személy kevésbé hisz magában, éhhatékonysága alacsony, úgy gondolja, nem tudja megoldani a problémát, nehezen viseli a helyzet okozta frusztrációt. Ezzel szemben az, aki pozitív orientációval bír, hisz és bízik magában, éhhatékonysága magas, úgy véli, képes úrrá lenni a helyzeten, megoldani azt (Balogh-Pécsi & Kasik, 2021). Az orientációs jellemzők alapvetően meghatározzák a megoldói stílust: a negatív orientáció általában impulzív vagy elkerülő, a pozitív orientáció leggyakrabban racionális, ritkábban elkerülő megoldói stílussal párosul (Kasik, 2015). A racionális problémamegoldó esetében a pozitív gondolatok és érzések dominálnak. A tényeket helyezi előtérbe, és azokat mindvégig a középpontban tartja, több alternatív lehetőséget gondol végig, számol a pozitív és a negatív következményekkel is. Érdeklődik partnere nézőpontja, véleménye, sokat kérdez, kiáll saját álláspontja mellett, ám képes elismerni, ha téved, illetve felelősséget vállal tetteiért. Az impulzív problémamegoldót főként negatív érzései és gondolatai vezérlik, melyek a másik félre irányulnak, gyakran hibáztatja a másikat. A megoldást segítő tények közül csak néhányat vesz figyelembe (főként azokat, amelyek őt igazolják), érzelmei erőteljesen befolyásolják a tények kiválasztásában és a megoldás kivitelezésében. Gyorsan dönt, kapkod, a másikat gyakran ellenfélnek tekinti, sokszor kizárólag saját érdekeinek érvényesítésére törekszik, a másik érdekét háttérbe szorítja. Az elkerülő problémamegoldó esetében kevésbé egyértelmű, hogy gondolatai, érzései pozitívak vagy negatívak, ez nagymértékben függ az elkerülés céljától: ez lehet teljes elkerülés, vagyis nem akar többet foglalkozni a problémával (lezár, kilép a helyzetből), illetve erőgyűjtés érdekében halogtatja a megoldást (megvan a lehetőség arra, hogy újra foglalkozzon vele). Gyakori, hogy az elke-

rülő személy a felelősséget a másokra hárítja, illetve az is, hogy alárendelődik a másik félnek (D’Zurilla, Nezu & Maydeu-Olivares, 2002; Kasik, 2015; Balogh-Pécsi & Kasik, 2021).

A társas problémák megoldásában jelentős szerepük van a verbális és a nem verbális kommunikációs eszközök kivitelezési formáinak, a kommunikációs stílusoknak (Erozkan, 2013). A pozitívan orientált és racionális problémamegoldó domináns kommunikációs stílusa az asszertív stílus (Pipas & Jaradat, 2010). Nehezített körülmények esetén is képes kifejezni gondolatait, akaratát és vágyait, illetve képes tiszteletben tartani és elfogadni a másik fél gondolatait, akaratát és vágyait (Gaumer Erickson, Soukup, Noonan & McGurn, 2018). Problémahelyzetben a hatékony, az önmaga és a másik fél számára egyaránt kedvező problémamegoldásra törekszik; nagyfokú tudatosság és tényekre koncentráció jellemzi, magabiztosan és egyenes, nyílt közlésmóddal adja a másik tudtára, mit szeretne, vagy mit nem szeretne, kérdései nyitottak, ami lehetővé teszi a másik fél szándékainak megismerését (Hadfield & Hasson, 2015; Kasik, 2015).

A negatívan orientált és impulzív problémamegoldó egyénre gyakran jellemző az agresszív és a passzív-agresszív kommunikációs stílus. Az agresszíven kommunikáló személy gyakran tapintatlanul fejezi ki saját szükségleteit és igényeit figyelmen kívül hagyva a kommunikációs partner igényeit és jogait (Mészáros, 2019). Mindent elkövet céljai eléréséért, védekező, harcias és feszült, türelmetlen, kommunikációs stílusával megsért és lekezel másokat (Mészáros, 2011; Máté, 2016). A passzív-agresszív (manipulatív) a másik fél iránti dühét, feszültségét közvetetten mutatja ki (például csendes ellenállás, szarkasztikus humor, sértődés, pletyka). Miközben jóban akar lenni a másikkal, nem akar vagy nem mer nemet mondani neki, saját céljait kevésbé vállalja, s ha teheti, elkerüli a nyílt kommunikációt igénylő helyzeteket. Utóbbi markáns sajátossága lehet az elkerülő problémamegoldónak is, azonban rá gyakrabban jellemző a szubmisszív és a passzív kommunikációs stílus. A passzív stílust sokszor azonosnak tekintik a szubmisszívvval, ugyanakkor a passzív jelentős távolságot tart a problémás helyzetektől, elkerüli azokat, nem akar konfrontálódni, míg a szubmisszíven kommunikáló egyén a saját szükségleteit és igényeit alárendeli a másik fél szükségleteinek és igényeinek. Fél a megaláztatástól, ezért társas kapcsolataiban sokszor gátolt, félénk és visszahúzó. Döntési helyzetekben bizonytalan, sokszor hagyja, hogy más döntsön helyette (Mészáros, 2011).

D’Zurilla és Nezu (2007) szerint a problémamegoldó stílusok nem azonosak a megküzdési stratégiákkal (Lazarus & Launier, 1978), melyeket az egyén nehéz, stresszkeltő helyzetekben alkalmaz, illetve nem minden megküzdés tekinthető problémamegoldásnak, ám ha a problémát stresszorként értékeljük, akkor a problémamegoldás mint motivációs-kognitív-érzelmi-viselkedéses folyamat összekapcsolható a Lazarus és Launier (1978) által leírt érzelempontú (az érzelmek csökkentésére irányuló) és problémaközpontú (a problémára és annak megoldására fókuszáló) megküzdési stratégiával (Kasik, 2015). D’Zurilla és Nezu (2007) a problémamegoldást és a megküzdést integráló modelljében három összetevőt különít el: (1) stresszhelyzet, (2) érzelmi stressz és (3) problémamegoldó megküzdés. A stresszhelyzet lehet társas probléma (például értékek, érdekek ütközése) vagy jelentős negatív életesemény (például válás, halál), az érzelmi stressz az egyén által stresszhelyzetben tanúsított érzelmi reakció, ami lehet negatív (veszélyeztetve érzi valaki a biztonságát) vagy pozitív (az egyén úgy gondolja, erőfeszítései sikeresek, és képes változtatni a helyzeten). A problémamegoldó megküzdés a kapcsolatot szemlélteti: az érzelempontú stratégia formái szoros összefüggést mutatnak az impulzív és az elkerülő megoldói stílussal, a problémaközpontú stratégia formái pedig a racionális megoldói stílussal, vagyis problémamegoldó viselkedésnek tekinthető a konfrontáció, az eltávolodás, az elkerülés, az érzelem- és viselkedésszabályozás, a társas támasz keresése, a tervezés, a pozitív jelentés keresése és a felelősségvállalás. Lazarus és Folkmann (1986) felhívta a figyelmet arra, hogy a megküzdési stratégiák átfedhetik egymást adott társas helyzetben. D’Zurilla és Nezu (2007) is kiemeli, hogy ezáltal maguk a megoldói stílusok is átfedhetik egymást,

ami leginkább az elkerülő problémamegoldó stílusra jellemző. Emellett a kommunikációs stílusok és a megküzdési stratégiák alkalmazása is helyzet- és szituációfüggő.

A problémamegoldás serdülőkori jellemzői, alakulásának befolyásoló tényezői

Az SPSI-R-rel 2009-től napjainkig igen sok – keresztmetszeti, longitudinális és összehasonlító – vizsgálatot végeztek hazánkban 8–25 évesek körében (Kasik, 2015; Kasik et al., 2016; Kasik & Gál, 2017). E vizsgálatok alapján 8–12 éves kor között jelentős változás nincs, a gyermekekre a pozitív orientáció jellemzőbb, mint a negatív, az impulzivitás és az elkerülés értéke alacsonyabb, mint a racionalitásé. Jelentős változás 12–13 éves kortól azonosítható. Egyre jellemzőbb a társas problémával és a megoldásával kapcsolatos negatív orientáció, és kevésbé jellemző a pozitív viszonyulás, továbbá ez a lányok körében gyakoribb. Fokozatosan nő a racionális stílus mértéke 11–12 éves kortól, akárcsak az elkerülésé, és mindkét esetben a fiúk értékei magasabbak. Az impulzív stílus 12–13 és 18–19 éves kor között hasonlóan magas, és igen változatos a nemek szerinti különbség, amit nagymértékben a családszerkezet magyaráz: a mindkét szülővel élők értékei magasabbak, az viszont mindegy, hogy az egyszülős családban a gyermek az anyával vagy az apával él együtt (Kasik, 2015). A pozitív orientáció általában racionális stílussal, a negatív az impulzivitással és az elkerüléssel párosul, ám főként a fiúk körében tapasztalták azt a ritka mintázatot, amelyben a negatív orientáció magas racionalitással párosul, illetve ehhez harmadikként az elkerülés kapcsolódik, főként azoknál, akiknek van legalább egy testvére. A negatív orientáció-racionalitás-elkerülés kapcsolatlánc alapján feltételezhető, hogy a negatív viszonyulásnak lehetnek olyan, az egyén számára pozitív jellemzői, amelyek következtében nem ér véget a folyamat (azonnali elkerülés erős impulzivitással), illetve a negatív viszonyulást nem követi azonnali elkerülés (az elkerülés tudatos, átgondolt döntés eredménye lesz). Mindezekből Kasik és munkatársai (2018) arra a következtetésre jutottak, hogy a negatív orientáció nem minden esetben diszfunkcionális, mert bizonyos helyzetekben ez a kapcsolódási rendszer, ennek viselkedésben való megnyilvánulása pozitív következményekkel is járhat (vagy ezt reméli az egyén), ami jelentős énvédő funkcióval bírhat.

A problémákhoz való viszonyulást és a megoldási stílust számos személyiségbeli (például a temperamentum) és környezeti tényező befolyásolja (Oláh, 1995; Chang, D’Zurilla & Sanna, 2004). Utóbbiak közül kiemelkedik a családi háttér, ezen belül a szülők problémamegoldása, valamint az általuk nyújtott viselkedésbeli és attitűdbeli minták (Kasik, 2014). Az életkor előrehaladtával a kortársak – viselkedésük, véleményük és elvárásaik – befolyása egyre növekszik, emellett az iskolai évek alatt a pedagógusok is jelentős mértékben hatnak a gyermekek problémamegoldására vélekedéseikkel, elvárásaikkal, fegyelmezési módszereikkel és az általuk nyújtott mintákkal (Webster-Stratton, 2011). Az osztálytermi problémamegoldás hatékonyságát főként a pedagógusok által közvetített és elvárt iskolai érték- és normarendszer, a tanárok problémamegoldó stílusa, a tanulók egyéni jellemzői, a csoport érzelmi, hatalmi és kommunikációs hálózata, valamint a pedagógus és a diákok közötti érzelmi és bizalmi viszony formálja (Webster-Stratton, 2011; Kasik & Gál, 2017).

A kutatás bemutatása

A minta

A kutatásban Győr–Moson–Sopron és Békés vármegyei 10–11 éves ($M = 10,64$, $SD = 0,71$) általános iskolás diákok ($N = 182$) vettek részt, mindegyik diák anyanyelve magyar. A mintába kerültek közül korábban senki nem vett részt szociáliskompetencia-fejlesztő programban. A háttérkérdőívben – a nem és az életkor mellett –

nyilatkoztak a diákok szülei iskolai végzettségéről, a testvérek számáról, illetve az iskolába járással kapcsolatos attitűdjükről. A minta jellemzőit az 1. táblázat szemlélteti.

Nem n (%)		Szülő iskolai végzettsége n (%)			Testvérek száma n (%)	Iskolába járással kapcsolatos attitűd M (SD)
fiú	lány	anya	végzettség	apa		
89 (48,8)	93 (51,2)	12 (6,5)	nincs	12 (6,9)	0: 12 (6,5) 1: 80 (43,8) 2: 68 (37,2) 3 vagy több: 22 (12,5)	N _{teljes} : 2,90 (1,14) n _{fiú} : 2,38 (1,09) n _{lány} : 3,39 (0,96)
		11 (6,2)	8 általános	21 (11,6)		
		28 (15,3)	szakközépiskolai bizonyítvány	35 (19,5)		
		46 (25,7)	gimnáziumi érettségi	33 (17,5)		
		85 (46,3)	főiskolai, egyetemi diploma	81 (44,5)		

1. táblázat: A minta jellemzői (N = 182)

A 182 fős mintában szinte azonos a fiúk és a lányok aránya (1. táblázat). Sem az anyák, sem az apák iskolai végzettségének megoszlása nem különbözik jelentősen a fiúk és a lányok almintáján (anya: Pearson $\chi^2 = 6,20$, $p = 0,281$; apa: Pearson $\chi^2 = 0,78$, $p = 0,940$). A diákok csaknem felének egy testvére van, illetve harmadának két testvére, és a nemek alapján ebben sincs megoszlásbeli különbség (Pearson $\chi^2 = 5,16$, $p = 0,640$). Az iskolába járással kapcsolatos attitűdöt ötfokú skálán kellett megadniuk a gyerekeknek (1 = Egyáltalán nem szeretek iskolába járni; 5 = Nagyon szeretek iskolába járni). Az adatok alapján ez az érték a lányok körében magasabb (Levene $F = 2,56$, $p = 0,111$, $t = -5,86$, $p = 0,001$).

A mérőeszközök

A kutatás során három mérőeszközt alkalmaztunk, melyekkel korábbi kutatások eredményei alapján megbízhatóan mérhetőek a vizsgált területek jellemzői. A kommunikációt az Assertiveness Questionnaire-rel (AQ: Erickson, Noonan, Monroe, & McCall, 2016, magyarul: Balogh-Pécsi & Kasik, 2020), a szociálisprobléma-megoldást a Social Problem-Solving Inventory-Revised eszközzel (SPSI-R: D'Zurilla, Nezu & Maydeu-Olivares, 2002, magyarul: Kasik, Nagy & Fúzy, 2010), a megküzdési stratégiákat a Ways of Coping Questionnaire-rel (WCQ: Folkman & Lazarus, 1988; magyarul: Rózsa et al., 2008) tártuk fel.

Az Assertiveness Questionnaire (AQ)

A kérdőív 20 kijelentést tartalmaz, ezeket ötfokú skálán (1 = Egyáltalán nem jellemző rám/Ez szinte soha nem fordult velem elő; 5 = Teljes mértékben jellemző rám/Nagyon gyakran előfordul velem) kell értékelni. A tételek két faktorba csoportosulnak: (1) Saját szükségleteim, érzéseim, gondolataim kifejezése; (2) Másokra való figyelem. A kérdőív tételei közül hat fordított, ezek passzív (például *Gyakran nehezen mondok nemet.*), manipulatív (például *Nem beszélek az érzéseimről, inkább elrejttem az érzéseimet.*) és agresszív (például *Ha megbántanak, nehezen tudom fékezni az érzéseimet.*) kommunikációs stílust fejeznek ki, míg a többi asszertív stílust (például *Igyekszem nem megsérteni azt, akivel nem értek egyet.*). A kérdőív adaptálása (magyarra fordítás, visszafordítás, illetve szakértő bevonásával a tételek ellenőrzése) 2020-ban megtörtént, a kérdőív jó megbízhatósági mutatókkal rendelkezik (lásd a 2. táblázatot).

A Social Problem-Solving Inventory–Revised (SPSI–R) kérdőív

A kérdőív 25 tételből áll, a kijelentéseket ötfokú skálán kell értékelni (1 = Egyáltalán nem igaz rám; 5 = Teljes mértékben igaz rám). A kijelentések öt faktorba csoportosulnak: (1) Pozitív orientáció (például *Egy probléma megoldása kihívást jelent számomra.*); (2) Negatív orientáció (például *Ha döntenem kell, ideges és bizonytalan vagyok.*); (3) Racionális stílus (például *Ha meg kell oldani egy problémát, az első dolgom az, hogy minél többet megtudok a problémáról.*); (4) Impulzív stílus (például *Ha döntenem kell, nem gondolom át alaposan a lehetőségeket.*); (5) Elkerülő stílus (például *Mindent megteszek, hogy ne kelljen foglalkozni a problémáimmal.*).

A Ways of Coping Questionnaire (WCQ)

A kérdőív 22 tételből áll, a tételek értékelése négyfokú skálán történik (1 = Nem volt jellemző; 4 = Nagyon jellemző volt). A kérdőív hét faktora: (1) Pozitív átértékelés (például *A helyzet valamilyen kreatív, alkotói tevékenységre ösztönzött.*); (2) Menekülés-elkerülés (például *Evéssel, ivással, dohányzással, nyugtatók vagy gyógyszerek szedésével próbáltam segíteni magamon.*); (3) Szociálistámasz-keresés (például *Elfogadtam mások együttérzését és megértését.*); (4) Távolítás-elfogadás (például *Megpróbáltam elemezni a problémát, hogy jobban megértsem.*); (5) Konfrontálódás (például *Kifejeztem haragomat a probléma előidézői felé.*); (6) Tervszerű problémamegoldás és önkontroll (például *Tudtam, mit kell tennem, így megkésztettem erőfeszitésemet a siker érdekében.*); (7) Visszahúzó-dás-kontrollvesztés és segítségkérés (például *Magamat okoltam és hibáztattam.*).

A 2. táblázat szemlélteti a három alkalmazott kérdőív faktorelemzésének és reliabilitásvizsgálatának eredményeit.

Kérdőív (itemszám)	KMO	Bartlett	df (p)	Variancia	Cronbach α (teljes kérdőív)
AQ (20)	0,76	321,99	91 (0,001)	59,33	0,83
SPSI–R (25)	0,81	1104,51	300 (0,001)	69,92	0,89
WCQ (14)	0,71	369,79	120 (0,001)	53,54	0,78

2. táblázat: A faktorelemzés és a reliabilitásvizsgálat eredményei

Az AQ és az SPSI–R esetében az eredeti itemszámot és faktorstruktúrát kaptuk, ám a WCQ esetében nem. A WCQ kérdőív szerkezetének instabilitására, a helyzetspecifikusság mérésének hiányára a kérdőív adaptációját végzők (Rózsa et al., 2008) is felhívták a figyelmet. E vizsgálatban csak három faktor különült el, s el kellett hagyni nyolc tételt a reliabilitás növelése érdekében, így az általunk alkalmazott kérdőív 14 kijelentésből áll. A mért jelenségek az életkori sajátosságok alapján jól értelmezhetően csoportosultak: (1) *Pozitív megküzdés* (7 item, eredeti faktorai: Pozitív átértékelés, Szociálistámasz-keresés, Távolítás-elfogadás, Tervszerű problémamegoldás); (2) *Menekülés, elkerülés, visszahúzó-dás* (4 item, eredeti faktorai: Menekülés-elkerülés, Visszahúzó-dás-kontrollvesztés és Segítségkérés); valamint (3) a *Konfrontálódás* (3 item) külön faktor, akárcsak az eredeti faktorstruktúrában.

Célok és hipotézisek

A kutatás célja a szociálisprobléma-megoldás, az asszertív kommunikáció és a megküzdés serdülőkori jellemzőinek, illetve a problémamegoldás asszertív kommunikációval és megküzdéssel való kapcsolatának feltárása volt 10-11 éves (5. évfolyamos) általános iskolai tanulók körében. Egyre több hazai és külföldi szociáliskompeten-

cia-kutatás célja egy adott életkoron belül a nemek szerinti eltérések minél pontosabb azonosítása, ezért mind-egyik terület esetében a lányok és a fiúk közötti eltérések azonosítására is fókuszáltunk.

Mivel a kutatást egy életkorban végeztük (ezen az évfolyamon történik majd a fejlesztés), az adatokat kizárólag a szociálisprobléma-megoldás esetében egy korábbi kutatás életkor és családi háttér mentén illesztett minta adataival vetettük össze. Azt feltételeztük, hogy ugyanazokat az életkori jellemzőket azonosítjuk, mint a korábbi vizsgálat (Kasik, 2015) során, megerősítve ily módon is az SPSI-R alkalmazhatóságát: a pozitív orientáció és a racionalitás értéke magasabb, mint a negatív orientációé, az impulzivitás és az elkerülésé. Mivel ezen a területeken a korábbi kutatások (Kasik, 2015) alapján 12-13 éves kortól azonosítható markáns nemek szerinti különbség, azt feltételeztük, hogy sem az orientációk, sem a stílusok szerint nincs a fiúk és a lányok között jelentős eltérés. Az életkori sajátosságok (például Vajda, 2001) alapján a megküzdési stratégiákkal kapcsolatban nem feltételeztük egyik terület kiemelkedő értékét sem, ugyanakkor azt igen, hogy a fiúkra a másokkal való konfrontálódás jellemzőbb, illetve a kommunikációs helyzetekben mutatott másokra figyelés kisebb értékkel bír, mint a saját érdekek, szükségletek kommunikálása, és mindkét területen a lányok értékei magasabbak.

A vizsgált területek (faktorok) kapcsolatáról azt feltételeztük, hogy –a fiúk és a lányok körében egyformán – a problémákkal kapcsolatos pozitív orientáció és a racionális megoldói stílus a saját szükségletek kifejezésével és a másokra való figyelemmel is – mindkettő lényege az asszertív kommunikációs eszközök alkalmazása – szorosan összefügg, ezekkel nem vagy negatívan a negatív orientáció, az impulzivitás és az elkerülés. A szociális-probléma-megoldás és a megküzdési stratégiák közötti összefüggésről úgy gondoltuk, hogy a pozitív átértékelés, a szociális támasz keresése, a távollátás-elfogadás és a tervszerű problémamegoldás a pozitív orientációval és a racionális megoldói stílussal, a menekülés-elkerülés és a visszahúzódnás-kontrollvesztés és segítségkérés a negatív orientációval és az elkerüléssel, valamint a konfrontálódás a negatív orientációval és az impulzív problémamegoldó stílussal áll a legszorosabb kapcsolatban (D’Zurilla et al., 2002; D’Zurilla & Nezu, 2007).

Adatfelvételi eljárás és adatelemzés

Az adatok felvételére igazgatói és szülői engedélyt követően került sor. A diákok két tanítási órán töltötték ki a kérdőíveket, munkájukat az adatfelvételre felkészített pedagógusok felügyelték. Az első alkalommal a háttérkérdőívet és a szociálisprobléma-megoldás jellemzőit feltáró kérdőívet töltötték ki a diákok, a második alkalommal – egy hét múlva – a megküzdési stratégiákat és a kommunikációt feltáró kérdőívet.

Az adatokat SPSS 24 programmal elemeztük. A faktorelemzés és a reliabilitásvizsgálat (Cronbach- α) mellett t-próbát alkalmaztunk a két független minta eredményeinek, illetve a fiúk és a lányok adatainak összehasonlításakor, a háttérváltozók adatait χ^2 -próbával (iskolai végzettség, testvérszám aránya) és t-próbával (attitűd) elemeztük, valamint Pearson korrelációs számítást végeztünk (z-próbával).

Eredmények

Életkori és nemek szerinti jellemzők

Mivel egy életkori mintán végeztük a vizsgálatot, életkori összehasonlításra nem volt lehetőség, ám az SPSI-R adatai esetében egy korábbi vizsgálat (Kasik, 2015) azonos életkorú és családi háttérű részmintájával (N = 178) összevetettük az adatokat, vizsgálva azt, hogy hasonló faktorértékeket kapunk-e. A 3. táblázat a két vizsgálat során azonosított átlagokat és szórásokat, illetve a t-próba eredményeit tartalmazza.

Faktor	Jelen vizsgálat M (SD)	Kasik (2015) M (SD)	t (p)
Pozitív orientáció	3,24 (0,67)	3,26 (0,54)	-0,31 (0,791)
Negatív orientáció	2,03 (0,77)	1,89 (0,67)	1,53 (0,121)
Racionalitás	3,31 (0,96)	3,06 (0,88)	2,19 (0,223)
Impulzivitás	2,04 (0,54)	2,14 (0,55)	-0,11 (0,824)
Elkerülés	2,08 (0,82)	2,10 (0,62)	-0,26 (0,778)

3. táblázat: A szociálisprobléma-megoldás jellemzői (N = 182) egy korábbi vizsgálat adataival (Kasik, 2015, N = 178) összehasonlítva

A két vizsgálatban részt vevő diákok értékei hasonlóak, a faktorok átlagértékei közötti különbségek nem szignifikánsak. A szórásértékek alapján a *Racionalitás* esetében a legnagyobbak az egyéni különbségek mind a két mintán. A szociálisprobléma-megoldás esetében az orientációt kifejező faktorokon nincs jelentős eltérés a fiúk és a lányok átlagértékei között. A *Racionális* megoldói stílus a lányokra ($M_{\text{fiúk}} = 3,11$, $M_{\text{lányok}} = 3,47$, $t = -2,22$, $p = 0,020$), míg az *Impulzív* ($M_{\text{fiúk}} = 2,81$, $M_{\text{lányok}} = 2,47$, $t = 3,18$, $p = 0,002$) és az *Elkerülő* stílus ($M_{\text{fiúk}} = 2,35$, $M_{\text{lányok}} = 1,81$, $t = 3,99$, $p = 0,001$) szerinti problémamegoldás a fiúkra jellemzőbb. Mindez alátámasztja a korábbi vizsgálat eredményeit, Kasik (2015) ugyanezeket a nemek szerinti eltéréseket azonosította.

A megküzdési stratégiák jellemzőit a 4. táblázat tartalmazza. Ezeket az adatokat nem tudtuk összevetni hasonló életkorú és háttérű diákok eredményeivel. A három faktor közül a *Konfrontálódás* faktornál a legmagasabb az egyének közötti különbséget kifejező szórásérték. A megküzdési stratégiák közül csak a *Konfrontálódás* esetében van jelentős nemek szerinti eltérés: a fiúkra jellemzőbb ($M_{\text{fiúk}} = 2,08$, $M_{\text{lányok}} = 1,76$, $t = 2,53$, $p = 0,010$).

Faktor	M (SD)
Pozitív megküzdés	2,63 (0,57)
Menekülés, elkerülés, visszahúzódás	2,35 (0,61)
Konfrontálódás	1,93 (0,76)

4. táblázat. A megküzdési stratégiák jellemzői (N = 182)

A kommunikáció mért jellemzőit (*Saját szükségletek, gondolatok és érzések kifejezése; Másikra való figyelés*) szintén nem tudtuk összevetni más vizsgálat során kapott adatokkal (5. táblázat). A szórásértékek alapján a *Másokra való figyelés* esetében jóval nagyobbak az egyéni különbségek, mint a másik faktornál. A két terület közül a másokra való figyelés a lányokra ($M_{\text{fiúk}} = 3,19$, $M_{\text{lányok}} = 3,47$, $t = -1,96$, $p = 0,041$) jellemzőbb.

Faktor	M (SD)	Csoportok n (%)
Saját szükségletek, gondolatok, érzések kifejezése	3,22 (0,56)	fiúk: I. 18 (21), II. 18 (21), III. 30 (34), IV. 22 (25)
Másokra való figyelés	3,33 (0,85)	lányok: I. 15 (16), II. 21 (22), III. 22 (24), IV. 36 (38)

5. táblázat: A kommunikációs jellemzők értékei, illetve a fiúk és a lányok kvartilisek szerinti arányai

Az asszertivitást mint kommunikációs stílust mérő kérdőívet kidolgozók (Gaumer Erickson et al., 2018) javaslata alapján 100 pontos skálára átszámítottuk a faktorértékek összegét a fiúk és a lányok almintáján is, majd besoroltuk a diákokat az ezen értékek alapján a kutatók által kialakított csoportokba (kvartilisek): I.: 5–50, II.:

51–59, III.: 60–68, IV.: 69–100 közötti érték. E csoportok alapján még pontosabb kép adható arról, hogy a vizsgált jellemzők milyen mértékben jellemzőek a fiúkra és a lányokra (minél magasabb pontot ér el egy diák, annál hatékonyabbnak tekinthető a kommunikációja). Az adatok alapján a saját szükségletek, gondolatok és érzések kommunikálása és a másik személyre való figyelés mentén történő csoportokba rendeződés eltérő a lányoknál és a fiúknál (Pearson $\chi^2 = 5,918$, $df = 3$, $p = 0,045$), a III. és a IV. kvartilisbe együttesen több lány tartozik, mint fiú.

Korrelációelemzés: a szociálisprobléma kapcsolata a mért változókkal

Korrelációelemzést (Pearson r) végeztünk a fiúk és a lányok almintáján külön annak feltárására, hogy az SPSI-R-faktorokkal milyen összefüggésben állnak a megküzdési stratégiák és a kommunikációs jellemzők. Ezekből az értékekből (pozitív vagy negatív) együttjárásra, ok-okozati összefüggésre nem lehet következtetni. A 6. táblázat kizárólag a szignifikáns korrelációs értékeket tartalmazza, illetve a z -próba eredményeit, mely értékek azt mutatják meg, hogy az azonos kapcsolatok a lányoknál vagy a fiúknál erősebbek.

SPSI-R-faktor	Fiú (n = 89) faktor: r (p)	Lány (n = 93) faktor: r (p)	z-próba (p)
Pozitív orientáció	PMK: 0,546 (0,001) M: 0,531 (0,001)	PMK: 0,490 (0,001) M: 0,315 (0,002) S: 0,449 (0,001)	0,452 (0,326) 1,760 (0,038)
Negatív orientáció	MEV: 0,249 (0,048) KONF: 0,420 (0,001)	MEV: 0,283 (0,024)	-0,285 (0,388)
Racionalitás	PMK: 0,629 (0,001) M: 0,455 (0,001) S: 0,327 (0,008)	PMK: 0,480 (0,001) M: 0,423 (0,001) S: 0,552 (0,001)	1,852 (0,032) 0,329 (0,371) -1,901 (0,029)
Impulzivitás	KONF: 0,377 (0,002)	-	-
Elkerülés	MEV: 0,413 (0,001)	KONF: -0,253 (0,036) M: -0,240 (0,046)	-

6. táblázat: Az SPSI-R faktorainak kapcsolata az AQ és a WCQ faktoraival (PMK = Pozitív megküzdés, S = Saját szükségletek, gondolatok, érzések kifejezése, M = Másokra való figyelés, MEV = Menekülés, elkerülés, visszahúzódás, KONF = Konfrontálódás)

A Pozitív orientáció (6. táblázat) csak a lányoknál áll pozitív kapcsolatban a Saját szükségletek, gondolatok és érzések kifejezése faktoral, és mind a fiúknál, mind a lányoknál szignifikáns pozitív kapcsolatban áll a Pozitív megküzdéssel, és nincs a kapcsolatok erősségében jelentős eltérés. Ugyancsak mindkét nemnél szignifikáns a Pozitív orientáció kapcsolata a Másokra való figyelés faktoral, és az összefüggés erősebb a fiúknál. Szinte ugyanezeket a kapcsolatokat azonosítottuk a Racionalitás faktornál: ez mindkét nemnél összefügg a Pozitív megküzdés faktoral, illetve a két kommunikációt kifejező faktoral is. A Pozitív megküzdéssel való pozitív kapcsolata erősebb a fiúknál, akárcsak a Pozitív orientáció esetében, ám a lányoknál erősebb a Saját szükségletek, gondolatok és érzések kifejezése faktoral való kapcsolata. Szignifikáns a kapcsolata a Másokra való figyelés faktoral, itt azonban nincs a kapcsolatok erősségében különbség a lányok és a fiúk között. A Negatív orientáció a fiúknál a Konfrontálódással függ össze pozitívan, és mindkét nemnél a Menekülés, elkerülés, visszahúzódás faktoral szintén pozitívan, ám nincs szignifikáns különbség a lányok és a fiúk korrelációs értékeinek erősségében. Az Impulzivitás kizárólag a fiúknál függ össze pozitívan a Konfrontálódással. Az Elkerülés a fiúknál a Menekülés, elkerülés, visszahúzódás faktoral pozitívan korrelál, ám a lányoknál a Konfrontálódással és a Másokra való figyelés faktoral is negatív a kapcsolata.

Összegzés, következtetések

A bemutatott kérdőíves vizsgálat célja a szociálisprobléma-megoldás, az asszertív kommunikáció és a megküzdési stratégiák jellemzőinek, továbbá ezek kapcsolatának feltárása volt 10-11 éves tanulók körében, fókuszálva a fiúk és a lányok közötti eltérésekre, hiszen mind a hazai, mind a külföldi kutatások alapján a nemek szerinti jellemzők szoros kapcsolatot mutatnak több háttérváltozóval (például a családszerkezettel, szülők iskolai végzettségével) és személyiségjellemzővel (például az elkerülő problémamegoldó stílus és a szorongás serdülőkori erősödő kapcsolatával), illetve a nemek közötti különbségek azonosítása a fejlesztéseket megelőző kutatásoknak is az egyik kiemelt célja (Webster-Stratton, 2011; Zsolnai, 2013; Kasik, 2015). Mindhárom alkalmazott mérőeszköz (AQ, SPSI-R, WCQ) megfelelő megbízhatósággal működött, bár a megküzdési stratégiák mérésére alkalmas WCQ nem az eredeti faktorstruktúrát mutatta, a háromfaktoros változat alapján is jól azonosíthatók életkori és nemek szerinti sajátosságok.

A szociálisprobléma-megoldás esetében ugyanazon életkori jellemzőket azonosítottuk, mint a korábbi hazai vizsgálatok (Kasik, 2014, 2015): a *Pozitív orientáció* és a *Racionalitás* értéke magasabb, mint a *Negatív orientáció*, az *Impulzivitás* és az *Elkerülés* értéke. A vizsgálat során azt feltételeztük, hogy sem az orientációk, sem a stílusok szerint nincs a lányok és a fiúk között különbség. Az orientációt kifejező faktorokon a fiúk és a lányok átlagértékei között valóban nincs jelentős eltérés, azonban a megoldói stílusok tekintetében a lányok magasabb értéket értek el a *Racionalitás* faktoron, illetve a fiúk értékei magasabbak az *Impulzivitás* és az *Elkerülés* faktoron, mely eredmény szintén megegyezik a korábbi hazai kutatások (Kasik, 2014, 2015) adataival. A megküzdési stratégiák esetében azt feltételeztük, hogy a fiúk magasabb értéket érnek el a *Konfrontálódás* faktoron, amit az adatok megerősítettek, a fiúkra jellemzőbb ennek a stratégiának az alkalmazása, ugyanakkor ez alapján az agresszivitás magasabb foka nem állítható. Az adatok alapján az asszertivitást mérő kérdőív esetében mindkét faktoron (*Saját szükségletek, gondolatok, érzések kifejezése; Másik személyre való figyelés*) a lányok értéke magasabb, mely különbség összefügg a lányokra ebben az életkorban jellemző magasabb szintű énhatékonysággal és fejlettebb empátiával (Gaumer Erickson et al., 2018).

Megvizsgáltuk, milyen összefüggésben állnak az SPSI-R-faktorokkal a mért megküzdési stratégiák és a kommunikációs jellemzők. Mivel a WCQ nem eredeti, elkülönült stratégiáival végeztük a korrelációelemzést, hanem az e kutatás során kapott összetett (összszevont) faktorokkal, az eredmények kevésbé az árnyalt, szorosabb kapcsolatokat szemléltetik, bár a másokkal való konfrontálódás itt is teljes mértékben elkülönül, így az ezzel kapcsolatos eredmény a jelenséget tekintve „tiszta” kapcsolatot tükröz. Az összefüggésekről azt feltételeztük, hogy a *Pozitív megküzdés* a *Pozitív orientációval* és a *Racionális megoldói stílussal* áll szoros kapcsolatban, amit az adatok alátámasztottak, a *Pozitív orientáció* mindkét nemnél szignifikáns pozitív kapcsolatban áll a *Pozitív megküzdés* faktorral, amit számos vizsgálat megerősít (D’Zurilla et al., 2004; Kasik, 2014, 2015; Kasik et al., 2016), azonban csak a lányoknál áll pozitív kapcsolatban a *Saját szükségletek, gondolatok és érzések kifejezése* faktorral, ami szintén a lányok ebben az életkorban fejlettebb énhatékonyság-kifejezésére utalhat (Kasik et al., 2019). Azt feltételeztük, hogy mindkét kommunikációt mérő faktor pozitív összefüggést mutat a *Pozitív orientáció* és a *Racionalitás* faktorokkal a lányoknál és a fiúknál egyaránt. Az adatok alapján a *Pozitív orientációnak* mindkét nemnél szignifikáns a kapcsolata a *Másokra való figyelés* faktorral, azonban az összefüggés erősebb a fiúknál, illetve csak a lányok esetében jelentős a kapcsolata a *Saját szükségletek, gondolatok és érzések kifejezése* faktorral. A *Racionalitás* mindkét nemnél összefügg a *Pozitív megküzdés* faktorral, illetve a két kommunikációt kifejező faktorral is. A *Pozitív megküzdéssel* való kapcsolata erősebb a fiúknál, akárcsak a *Pozitív orientáció* esetében, azonban a lányoknál erősebb a *Saját szükségletek, gondolatok és érzések kifejezése* faktorral való kapcsolo-

lata, ami alapján a lányok nyíltabban fejezik ki kommunikációs helyzetben szándékaikat. Ezt a nembeli különbséget számos kutatási eredmény alátámasztja, kiemelve az e mögött álló, fiúk és lányok közötti idegéletteni, nyelvfelépési eltéréseket (Adani & Capanec, 2019).

A korábbi kutatási eredményekkel (D'Zurilla et al., 2004; Kasik, 2015) megegyezően a *Negatív orientáció* csak a fiúknál mutat összefüggést a *Konfrontálódással*, ám mindkét nemnél kapcsolatban áll a *Menekülés, elkerülés, visszahúzóds* stratégiával, azonban nincs jelentős különbség a lányok és a fiúk korrelációs értékeinek erősségében, ami arra utal, hogy ebben az életkorban még nincs jelentős nemek szerinti eltérés ebben a kapcsolatban. A *Konfrontálódás* szoros kapcsolatát feltételeztük a *Negatív orientációval* és az *Impulzivitással*. Az *Impulzivitás* a fiúknál függ össze pozitívan a *Konfrontálódással*, ami kifejezheti agresszív kommunikációs eszközök alkalmazását, a probléma okozta negatív érzelmek kontrolljának nehézségét, ám ennek alapos feltárására további vizsgálatra van szükség direkt ezen stílus mérésére alkalmas eszközzel. Az adatok alapján az elkerülő problémamegoldók konfrontálódnak legkevésbé, céljuk nem a kommunikációs helyzet kialakítása és folytatása, hanem annak megszüntetése, vagy nem is céljuk kialakítani párbeszédet, ami a passzív, esetleg a szubmisszív kommunikációs stílus dominanciájára utal (Mészáros, 2019). Az *Elkerülés* a fiúknál a *Menekülés, elkerülés, visszahúzóds* faktorial pozitívan korrelál, ám a lányoknál a *Konfrontálódás* és a *Másokra való figyelés* faktorokkal is negatív a kapcsolata.

A korrelációk rendszere jól szemlélteti azt, hogy az asszertív kommunikáció szoros kapcsolatban áll a problémás helyzetekhez való pozitív viszonyulással és a problémára, tényekre való fókuszálással már ebben a korban is, illetve nembeli eltérések tapasztalhatóak az asszertivitás tekintetében. Az eredmények alapján az asszertív kommunikáció – ezen belül a saját szükségletek, érzések kifejezése – kevésbé jellemzi a fiúkat, vagyis kevésbé hatékonyak e téren, ugyanakkor gyakrabban konfrontálódnak másokkal. Ezeket a nembeli különbségeket egy kommunikáció fejlesztésére is irányuló fejlesztőprogram kidolgozásánál mindenképpen figyelembe kell venni, illetve a továbbiakban a mérést ki kell egészíteni egy olyan eszközzel, amely a további kommunikációs stílusokat direkt formában méri (a most használt kérdőív ezen stílusokra vonatkozó itemei fordított itemek), majd azokat az adatokat összevetni a problémamegoldást és a megküzdést kifejező értékekkel az együttjárás feltárása érdekében. A jövőbeni kutatások során fontos az is, hogy az önjellemzés mellett a szülők és a pedagógusok is értékeljék a diákokat, valamint a mintakövetés azonosítása érdekében a felnőttek is jellemezzék saját maguk problémamegoldását, kommunikációját és megküzdési stratégiáit. Ezzel feltárható, hogy a szülői és a pedagógusi minták milyen hatást gyakorolnak a gyermekek viselkedésére.

Irodalom

1. Adani, S. & Capanec, M. (2019). Sex differences in early communication development: behavioral and neurobiological indicators of more vulnerable communication system development in boys. *Croat Med Journal*, 60(2), 141–149.
2. Balogh-Pécsi, A. & Kasik, L. (2020). *Kommunikációs kérdőív*. Kézirat. SZTE BTK Neveléstudományi Intézet.
3. Balogh-Pécsi, A. & Kasik, L. (2021). A kommunikáció szerepe a megküzdés, a szociálisprobléma-megoldás és az asszertivitás serdülőkori fejlesztésében. *Iskolakultúra*, 31(7–8), 118–131.
4. Chang, E. C., D’Zurilla, T. J. & Sanna, L. J. (Eds., 2004). *Social problem solving. Theory, research, and training*. American Psychological Association.
5. D’Zurilla, J. T., Nezu, A. M. & Maydeu-Olivares, A. (2004). Social Problem Solving: Theory and Assessment. In Chang, E. C., D’Zurilla, T. J. & Sanna, L. J. (Eds.), *Social problem solving. Theory, research, and training* (11–27). American Psychological Association.
6. D’Zurilla, T. J. & Nezu, A. M. (2007). *Problem-solving therapy: A positive approach to clinical intervention*. Spring Publishing Company.
7. D’Zurilla, T. J., Nezu, A. & Maydeu-Olivares, A. (2002). *Social Problem-Solving Inventory-Revised (SPSI-R): Technical Manual*. Multi-Health Systems.
8. Erozkán, A. (2013). The effect of communication skills and interpersonal problemsolving skills on social self-efficacy. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 13(2), 739–745.
9. Gaumer Erickson, A. S., Soukup, J. H., Noonan, P. M. & McGurn, L. (2018). Assertiveness formative questionnaire. In Noonan, P. M., & Gaumer Erickson, A. S. (Eds.), *The skills that matter: Teaching interpersonal and intrapersonal competencies in any classroom* (pp. 181–182). Corwin.
10. Gaumer Erickson, A. S., Noonan, P. M., Monroe, K. & McCall, Z. (2016). *Assertiveness Questionnaire*. University of Kansas, Center for Research on Learning.
11. Hadfield, S. & Hasson, G. (2015). *Asszertivitás*. Scolar Kiadó.
12. Kasik, L. (2014). Development of Social Problem Solving – A Longitudinal Study (2009– 2011) in a Hungarian Context. *European Journal of Developmental Psychology*, 12(2), 142–158.
13. Kasik, L. (2015). *Személyközi problémák és megoldásuk*. Gondolat Kiadó.
14. Kasik, L. & Gál, Z. (2017). Társas problémák és megoldásuk az osztályteremben. *Educatio*, 26(3), 484–496.
15. Kasik, L., Gutí, K., Tóth, E. & Fejes, J. B. (2016). Az elkerülés mint folyamat – Az elkerülés kérdőív bemérése 15 és 18 évesek körében. *Magyar Pedagógia*, 116(2), 219–253. <https://doi.org/10.17670/MPed.2016.2.219>
16. Kasik, L., Gál, Z., & Tóth, E. (2018). A negatív problémaorientációt mérő kérdőív (NEGORI) kidolgozása és pszichometriai mutatói. *Alkalmazott Pszichológia*, 18(2), 131–151.
17. Kasik, L., Gál, Z., Jámberi, Sz., Fejes, J. B., Nagy, K. & Szabó Hangya, L. (2019). Középiskolások és egyetemisták szociálisprobléma-megoldásának nem szerinti különbségei. *Iskolakultúra*, 29(6), 49–61. <https://doi.org/10.14232/ISKKULT.2019.6.49>
18. Kasik, L., Nagy, Á. & Fűzy, A. (2010). *Szociálisprobléma-megoldás kérdőív*. Kézirat. SZTE BTK Neveléstudományi Intézet.
19. Lazarus, R. S. & Launier, R. (1978). Stress related transactions between person and environment. In Pervin, L. & Lewis, M. (Eds.), *Internal and external determinants of behavior* (pp. 287–327). Plenum Press.
20. Lazarus, R. S. & Folkman, S. (1986). Coping and adaptation. In Gentry, W. D. (Ed.), *The handbook of behavioral medicine* (pp. 282–325). Guilford Press.
21. Lazarus, R. S. & Folkman, S. (1988). *Ways of Coping Questionnaire*. Consulting Psychologist Press.
22. Margitics, F. & Pauwlik, Zs. (2006). Megküzdési stratégiák preferenciájának összefüggése az észlelt szülői nevelői hatásokkal. *Magyar Pedagógia*, 106(1), 43–62.

23. Máté, Zs. (2016). *Szabadság, egyenlőség, párkapcsolat. Információs kiadvány az erőszakmentes kommunikációról*. Drogprevenációs Munkacsoport.
24. Mészáros, A. (2011). *Tananyag az aszertivitás és kommunikáció fejlesztése tréninghez*. Szent István Tudományegyetem.
25. Mészáros, A. (2019). Kommunikáció. In D. Molnár, É., Dombi, E., Fülöp, M., Gál, Z., Guti, K., Jámbori, Sz., Kasik, L., Mészáros, A., Szabó, É. & Szurmik, Z. (Eds.), *Osztályfőnöki óra: Másképp* (pp. 17–28). Mozaik Kiadó.
26. Oláh, A. (1995). Coping strategies among adolescents: A cross cultural study. *Journal of Adolescence*, 18(4), 491–512. <https://doi.org/10.1006/jado.1995.1035>
27. Pikó, B. (2002). *Egészségpszichológia*. Új Mandátum Könyvkiadó.
28. Pipas, M. D. & Jaradat, M. (2010). Assertive Communication Skills. *Annales Universitatis Apulensis Series Oeconomica*, 12(2), 649–656.
29. Reid, M. J., & Webster-Stratton, C. & Hammond, H. (2007). Follow-up of children who received the incredible years intervention for oppositional-deviant disorder. *Behavioral Therapy*, 34.
30. Rózsa, Gy., Pruebl, Gy., Susánszky, É., Kő, N., Szádóczky, E., Réthelyi, J., Danis, I., Skrabski, Á. & Kopp, M. (2008). A megküzdés dimenziói: A konfliktusmegoldó kérdőív hazai adaptációja. *Mentálhigiéné és Pszichoszomatika*, 9(3), 217–241.
31. Semrud-Clikeman, M. (2007). *Social competence in children*. Springer.
32. Vajda, Zs. (2001). *A gyermekpszichológiai fejlődése*. 2. átdolgozott kiadás. Helikon Universitas.
33. Webster-Stratton, C. (2011). *The incredible Years. Parents, teachers, and children's training series. Program content, methods, research and dissemination 1980–2011*. The Incredible Years.
34. Zsolnai, A. (2013). *A szociális fejlődés segítése*. Gondolat Kiadó.

Characteristics of Social Problem Solving, Coping Strategies and Assertive Communication among 10-11 Year Olds

Social problem-solving is a motivational-cognitive-emotional-behavioural process of solving social problems, which significantly influences the way individuals cope with negative situations, in which the individual's communication style also plays a crucial role. Identifying and becoming aware of communication styles (assertive, aggressive, submissive, passive-aggressive) will significantly contribute to recognising problem situations, thus preventing many conflicts. In this paper, we present the results of a survey of 10-11-year-olds (N = 182) to explore the characteristics of social problem-solving, assertive communication and coping strategies and their relationships, focusing on differences between girls and boys, as several previous studies have shown that gender characteristics are strongly related to several background variables and personality traits. The results suggest that students with a positive attitude towards their problems try to solve them through fact-focused and assertive communication, which is more typical for girls. The avoidant problem-solving style is most likely to be a passive or submissive communication style and is more common among boys. Identifying gender differences is a crucial objective of pre-development research; the research results will contribute to developing communication-based social problem-solving and coping programmes.

Keywords: 10-11 year olds, social problem solving, assertive communication, coping strategies, gender differences